YAHYA KEMAL BEYATLI'NIN "ÇAMLAR ALTINDA MUSAHABE-II" YAZISI ÜZERİNE YENİ BİR YORUM

BAHRİ ATA*

Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958),1913'te Paris'ten arkadaşı Ali Kemal tarafından çıkarılan *Peyâm Gazetesinin* edebiyat eki olan *Peyâm-ı Edebi* dergisinde Süleyman Sâdi takma (müstear) ismiyle yazdığı düz yazılarla memleketimizde tanınmaya başlandı. *"Çamlar Altında Musâhabe"* adlı yazı dizisine ait bir yazısında kahraman; İngiliz bilimkurgu yazarı ve tarihçi H. G. Wells'in (1866-1946) "Zamanda Yolculuk" kitabını okurken, uykuya dalar ve rüyasında, geleceğin 2179 yılının Türkiye'sinde İttihat ve Terakki Partisi'nin eğitim alanında yaptığı reformların etkilerini görür.[1]

Sınıfta her dönem öğretmen adayları ile bir oyun oynarım. Onlara şu soruyu yöneltirim: "Zamanda yolculuk makinesi icat edilse, hangi döneme ve neden yolculuk edersiniz?" Elbette zaman makinesi, geçmişe olduğu kadar geleceğe de gidebiliyor. Fakat bu oyunlarda gördüm ki gençlerimiz, geçmişe gitmek istiyor, çok az genç geleceğe gitmeyi tercih ediyor. Her dönem bu oyunlarda geleceğe gitmek isteyen gençlerin sayısında az da olsa bir artış gözlemliyorum. Bu durum, üzerinde düşünülmesi gereken meselelerden biridir. Yahya Kemal'in 1913 tarihli yazısında kahramanın ilginç bir şekilde 2179 Türkiye'sine gitmesi hemen dikkati çekmektedir. Çağdaşları tarafından maziperestlik hususiyeti ile ön plana çıkarılan bir Osmanlı aydınının, gelecekle ne işi olabilirdi ki?[2]

Sait Başer'in de ifade ettiği gibi "bu yazı, birçok bakımdan zihnimizi soru işaretleriyle dolduruyor."[3] Esasen bu yazı ile ilgili olarak iki görüş ileri sürülebilir;

1. 1913'te Yahya Kemal de gerçekten genelde eğitimin, özelde İttihatçıların eğitim reformlarının gelecekteki Türkiye'nin kalkınmasına müspet etkilerine inanıyordu. Diğer bir deyişle bu yazı, Yahya Kemal'in eğitim görüşlerine bir kanıt niteliğindedir. Bu yazı, bir tür methiye yazısıdır.

2. 1913'te Yahya Kemal, bu yazı ile İttihatçıların eğitim reformlarını inceden inceye eleştiriyordu. Bu yazı, bir hicivdir.

Bu yazı üzerine şimdiye kadar yapılan çalışmaları incelediğimizde birinci görüş ağırlıklı bir yorum yapıldığı dikkati çekmektedir. Nihad Sâmi Banarlı, "Yine Maârif Rüyası" adlı yazısında, bunu Yahya Kemal'in bir maârif rüyâsı olarak değerlendirmektedir.[4] 1998'de Dr. Kamil Uğurlu, "Yahya Kemal'den *Şamar Oğlanı'na*" başlığını taşıyan bir kitap tanıtım yazısında *"Böylelikle Türkiye'nin hakiki kalkınma rüyasını, ancak maârif kalkınmasında gören, en doğru görüşlü Türk edibi, yine Yahya Kemal'dir"* diye yazmaktadır. Dr. Uğurlu bu yazıyı, Nihad Sâmi Banarlı'nın ifadesiyle *"önce dil, sonra maârif kalkınması"* tezi çerçevesinde yorumlar.[5]

Ali Çolak da *Zaman* gazetesinde *"Hülyalı Zamanlar"* adlı yazısında konuya *"Yaz ayları can sıkıntısını bu türden hülyalı kitaplarla gidermek mümkün müdür?"* açısından yaklaşmaktadır.[6]

Sait Başer bu yazıyı, Yahya Kemal'in Doğu-İslam medeniyetinin geleceğini gördüğü ve bu yazıdaki pek çok unsurun (Galata Köprüsü ve ikinci keşfi Sarayburnu sahil yolu yapılması gibi) zaman içinde gerçeğe dönüştüğü, bunun da onun ileri görüşlülüğünün bir ifadesi olduğu şeklinde yorumlamaktadır.[7]

Yukarıda sözünü ettiği kaynaklardan da anlaşılacağı üzere Nihad Sâmi Banarlı'nın bu yazıya ilişkin yorumu, pek çok kaynak tarafından "doğru" olarak telakki edilmiş ve bu yorum kuşaktan kuşağa aktarılmıştır.[8] Yukarıdaki bu yorumları aceleyle yapılmış yorumlar olarak değerlendiriyorum.

Bu makaledeki temel iddiam şudur; Yahya Kemal'in bu yazısı, onun eğitimin sonuçlarına ilişkin görüşlerini yansıtmaz, bu yazı İttihat ve Terakki Partisi döneminde yapılmakta olan eğitim reformlarına yönelik ince bir eleştiridir. Bu çalışmanın, bir hiciv olarak okunması gerektiğini önermekteyim. Bu iddiamı aşağıda dayanak noktalarından hareketle ispatlamaya çalışacağım. Öncelikle yazının ana hatlarını bir incelemekte yarar vardır.

a. "Çamlar Altında Musâhabe-II" Adlı Yazının Özeti

"*Bugün bir Romalı Kayser gibi sıkılıyorum.*" cümlesi ile Nev-Yunânî bir hava içinde başlayan "Çamlar Altında Musâhabe-II" yazısında hikâyenin kahramanı, bu sıkıntısını gidermek için İngiliz bilim kurgu yazarı Wells'in (1895) "*Zamanı Keşfetmeğe Mahsus Âlet*" adlı eserini okumaya başlar, uyuya kalır, rüyasında 2179 Türkiye'sine gider. Kahraman, Karaköy'den Eminönü'ne doğru yürümektedir. Hikâyenin akışı anahatarıyla şöyledir;

• Kahraman, kendisinin ve kuşağının Mülkiyeli Ahmet İhsan (Tokgöz'ün) Türkçeye çevirdiği Jules Verne'nin romanlarını okuduğunu, ama şimdilerde Chicago'dan Tokyo'ya kadar yeni neslin aynı "*hararet-i hayalle*" Wells okuduğunu ifade etmektedir. Kahramana göre Wells, yaşadığı dönemdeki bilimsel gelişmelere daha bir aşinadır.[9] Kahraman, Wells'in bilim kurgu romanlarını okumayı, Schopenhauer ve Osmanlı gençlerinin okuduğu Edmond Demolins (1897) eserini okumaya tercih etmektedir.

• Halk, Haliç köprüsünden parasız geçmektedir.

• Solda Sarayburnu'na uzanan bir cadde, kara tarafında görkemli binalar silsilesi. Bunlar arasında Âlem-i İslam Bankası, Osmanlı İdman Mahfil-i Umumisi, Dar-ül Musiki, Muallimin ve Muallimat-ı İslam Mahfili (Derneği), Mebusan Mahfili, Ayan Mahfili, Encümen-i Daniş vardır.

• Sarayburnu'nda geniş bir meydan ve ortasında bir zafer takı var. Burası Söğüt'ten başlayarak Anadolu ve Rumeli'deki bütün zaferlerimizin, zafer alaylarımızın, milli kahramanlarımızın heykelleri ile çevrelenmiş.

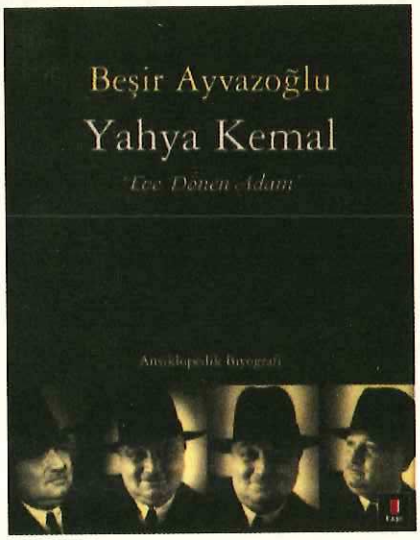

• Kumkapı'ya doğru uzanan büyük bir cadde gidiyor. Zafer takının altından geçilerek girilen bir parkta ve nefis bir bahçe ortasında bir sütun ve üstünde "*İstanbullular Cemil (Topuzlu) Paşa'ya minnettardır*" yazısı var.

• Yokuşu çıkar, dünyada görülebilecek en mamur en müzeyyen eski iki mabed. Biri Bizans üslûbunda, diğeri Türk üslûbunda.

• Taş sedire oturur. Yanındakine bu değişimin nedenlerini sorar. Bu kişi, tarihçi Ahmet Refik'in o çağdaki torunlarından Mehmet Refik Bey'dir. Mehmet Refik Bey, bu değişimin nedenini 260 senelik bir ilerlemeye bağlar.[10] İnkılapçılar, pek çok alanda inkılaplar yapmışlar, ama istedikleri sonuca ulaşamamışlardı. Bir aralık bir vatanperver kâhin çıkar. Bunun nedeninin Maârif Nezareti'nin maârifsizliği olduğunu ileri sürer. Eski Maarif Nezareti kaldırılır, Yeni Maârif Nezareti kurulur. Milletin bütün sağlığı, dimağı, eğitimi, aile hayatı, sokak ve toplum hayatı bu inkılabın yüzü suyu hürmetine değişir. Yeni nesil Çemberlitaş İnkılabını (Eski Maârif Nezareti Binası oradadır. Şimdi Basın Müzesi olarak hizmet vermektedir.) yapan vatanperverlere bir abide diker. İşte bu rüya kahramanın işine de bir saat geç kalmasına neden olmuştur.

b. "Çamlar Altında Musâhabe-II" Adlı Yazının Yazıldığı Ortam ve Yeni Yorumun Dayanak Noktaları

Şimdi bu yazının yazıldığı dönemdeki Yahya Kemal'in hayatının kesitini ve dönemin siyasi ve eğitim politikalarını bir analiz edelim.

O sırada 28 yaşında olan Yahya Kemal, 1912 yılının Nisan ayında 9 yıl kaldığı Paris'ten yeni dönmüştür.[11] Tevfik Fikret ile kısa zamanda dost olurlar. Ekim 1912'de Balkan Savaşları başlamış ve Bulgar ordusu kısa sürede Çatalca hattına dayanmıştır. Bu yenilginin sebeplerini tartışan Osmanlı aydınları sorumluyu da bulmuştur. O da cehalet ve eğitimsizliktir. 1912'de bir nizamname ile Darülfünunda bir reform yapıldı. Yahya Kemal, Yakup Kadri ile Nev-Yunânîlik (Akdeniz Medeniyet Havzası) havası estirmeye başlarlar.[12] Yani amaç, edebiyatın eksenini Arap ve Acem'den Eski Yunan ve Latin klasiklerine taşımaktır. Bu arada Yahya Kemal iş bulamadığı için ekonomik sıkıntı yaşamaktadır. Yahya Kemal, siyasal bir gruplaşmanın üzerinde durmakla beraber, arkadaşlarından dolayı evleri polis gözetimindedir. Yahya Kemal, Paris'ten tanıdığı Prens Sabahaddin'i görmeye gittiğinin ertesi günü Polis Müdüriyeti ta-

rafından tutuklanır. İttihat ve Terakki Partisi'nin önde gelenlerinden Cemal Paşa'ya siyasi hırslarının olmadığını "*Yeryüzünde yegâne ihtirasım milletimin lisanında istediğim gibi birkaç manzume vücuda getirmektir*". demiştir.[13] 23 Ocak 1913'teki İttihatçıların Babıâli baskını ve iktidara el koyması ile arkadaşlarının huzursuzluğu artmıştır. Edirne, Bulgar ordusunun işgali altındadır. 11 Haziran'da Mahmut Şevket Paşa'nın sokak ortasında bir suikast ile öldürülmesi, İttihat ve Terakki tarafından muhalifleri sindirme ortamına dönüştürülmüştür. 30 Haziran'da İkinci Balkan Savaşı başlar. 21 Temmuz'da Enver Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Edirne'yi işgalden kurtarır. Bu arada muhalifler safına geçmeye başlayan Osmanlı aydını Sâtı Bey, 5 Ekim 1913'te Darüşşafaka Müdürlüğüne atanmıştır, 12 Ekim'de de Yahya Kemal'i, okula tarih ve edebiyat hocası olarak göreve alır ve Yahya Kemal, bu okulda iki yıl ders verir.[14]

Yahya Kemal'in yazdığı bu yazı, Maarif Nazırı Ahmet Şükrü döneminde *Tedrisat-ı İbtidaiye Kanunu Muvakkati* çıkarıldığı günlere denk gelmektedir. Esasen bu kanun 1910'da Hakkı Paşa kabinesi döneminde gündeme gelmiş, Meclis-i Mebusan'da iki kez müzakere edilmiş olmasına rağmen dönemin siyasal ve diplomatik atmosferinden dolayı kanunlaşamamıştır[15]. Kanun, meclisten 6 Ekim 1913'te çıkarılır. Nazır Ahmet Şükrü Bey'in 4 yıla yaklaşan nazırlığı döneminde yapılan işler kısaca şunlardır:

- Darülfünunun ıslahı için Alman profesörler getirdi.
- İnas Darülfünunu açtı.
- İnas sultanilerini açtı.
- Darüleytamlar yeniden yapılandırdı.
- Ziya Gökalp'ı Darülfünunun hocalığına aldı.
- Genç erkek öğretmenleri, İstanbul Darülmuallimatına tayin etti.
- Batı dillerinden pek çok pedagoji kitabını Türkçeye çevirtti.

Baltacıoğlu'na göre Ahmet Şükrü Bey, çok çalışkan, örgütçü ve zamanının en devrimci adamlarında biri idi. İnatçı olması, hatasını onarmayı düşünmemesi, soyut düşünmesi kusurları arasındaydı.[16] Yahya Kemal hatıralarında Ahmet Şükrü Bey'in, Selanik İdadisinde öğrenci iken, okul müdür muavini ve riyaziyat hocası olduğundan söz etmektedir. Bu hocadan da ne bir fikir ne de heyecan almadığını itiraf ediyordu.[17] Aslında okul, taşra ve merkezi eğitim örgütüne ilişkin gözlemlerime göre okulda kötü öğretmen olarak bilinen bir kişi, pekâlâ iyi bir yönetici olabilir. Ahmet Şükrü Bey'i de değerlendirirken, bu hususu göz önüne almak gerekir. Ahmet Şükrü Bey, Atatürk'e suikast girişiminin baş mürettibi olarak 13 Temmuz 1926'da İzmir'de idam edilmiştir.

Şimdi yeni yorumun dayanak noktalarını tek tek ele alalım:

1. Dayanak Noktası: *Peyam-ı Edebi* gazetesi İttihat ve Terakki Partisi'ne muhalif bir gazetedir. Yazı, bu gazetede *Tedrisat-ı İbtidaiye Kanunu Muvakkati* kabul edildikten 12 gün sonra yani 18 Ekim'de *Peyam-ı Edebi*'de yayımlandı. İttihat ve Terakki Hükümeti, izlediği muhalif politikalardan dolayı *Peyam* gazetesini kapatıp, Ali Kemal'in de yazı yazmasını yasaklar.[18] Hilmi Ziya Ülken'e göre, Dr. Nâzım Bey, Ali Kemal'in baş düşmanlarındandı ve İttihat ve Terakki'ye Ali Kemal'e karşı düşmanlığı öğretenlerden biridir.[19]

Kahramana, daha hikâyenin başında "*yeni bilim kurgu eserlerini okumayı, Arthur Schopenhauer ve Edmond Demolins okumaya tercih ederim*" dedirterek, Yahya Kemal, İttihatçı bazı aydınların muhalif olduğu görüşlere de mesafesini koymaktadır. Dönemin yazarlarından M. Şemseddin Günaltay, Arthur Schopenhauer'un itaatkâr bir öğrencisi olmaya yeltenen gençlerde evlilik aleyhtarlığının uyandığını ve bunun da millî istikbal için tehlikeli bir akım olduğunu belirtir.[20] İttihatçılar, Prens Sabahattin'in düşüncelerine karşı oldukları için onun Türkiye'ye yaymaya çalıştığı ve çalışmalarında parasal yardımda bulunduğu Le Play'cilerden Edmond Demolins'in görüşlerine de eserlerini okumadan karşı çıkıyorlardı.[21] Bilindiği gibi daha sonra Edmond Demolins'in üç eseri, bu yıllarda Türkçeye çevrilmişti.[22] Öte yandan Nafi Atuf Kansu gibi gençler, Mülkiye Mektebi'ndeki öğrencilik yıllarında, "Nesli Cedid Kulübü" çatısı altında ve daha sonra *Sa'y ve Tetebbu* dergisinde Edmond Demolins'ten yaptıkları çeviri ve telif eserleriyle bu pedagojik fikirleri Türkiye'de yaymaya çalıştılar.[23] Nafi Atuf'un (Kansu) (1910) Edirne İttihat ve Terakki Parti teşkilatının kurduğu İttihat ve Teraki Mektebi'nde müdür olarak göreve başladığına da dikkat edilmelidir. 1912'de Nafi Atuf (Kansu), Edirne Erkek Öğretmen okulu Müdürü iken Demolins'in (1898) *L'Éducation Nouvelle: L'École des Roches* adlı kitabını *"Yeni Mektepte"* adıyla özetini yayımladı. *1914'te* A. Fuad ve A. Naci de Demolins'in "*Anglo-Saksonların Esbab-ı Faikiyeti Nedir? (Anglo-Saksonlar Hakkında Tedkikatı-i İçtimaiyye)*" (1897) adlı eserini Türkçeye çevirdiler. 9 Mart 1916'da Cenevre'de Jean Jacques Rousseau Enstitüsü'nde öğrenci iken Mustafa Rahmi Balaban da hocası İsviçreli eğitimci Adolphe Ferriere'den yaptığı çevirileri *Türk Yurdu* Dergisinde (yıl: 5, cilt: 13, sayı: 104, s.348-349) "Talim ve Terbiye: Yeni Terbiye Usûlleri" adıyla yayımladı. Dr. Cecil Reddie'den esinlenen "Yeni Okul" anlayışının Fransa'daki değil de (Edmond Demolins'in Kayalar Okulu), Almanya'daki Dr. Hermann Lietz'in okul uygulamasına yer veriyordu.

2. Dayanak Noktası: Yahya Kemal, İstanbul'daki tarihi eserleri tahrip ederek yapılan bu türden bir imara başından beri karşı olmuştur. 1912'de Operatör Doktor Cemil Topuzlu, İstanbul şehremini (belediye

Ayaktakiler: Mehmet Fuat KÖPRÜLÜ, Reşat Nuri GÜNTEKİN, (?), Ahmet Emin YALMAN, Falih Rıfkı ATAY, (?),(?).
Oturanlar: Yahya KEMAL, Ziya GÖKALP, Dr. Bahaeddin ŞAKİR, (?)

başkanı) seçilmiş, İstanbul'daki imar faaliyetlerine başlamıştı. Kemal Pek, Cemil Paşa'nın o sıralarda Yahya Kemal'i beğendiğini ve genç şairin Cemil Paşa'nın önerisiyle Darülbedayi de kısa bir süre müdürlük görevi yaptığını yazmaktadır.[24] Bu yazıyı yazdığı sırada Darüşşafaka okulunda Müdür Satı Bey'in yanında öğretmen olduğu unutulmamalıdır.

3 Nisan 1913'te Mimar Kemaleddin Bey de *Türk Yurdu* dergisinde Cemil Paşa'nın (Topuzlu) bu faaliyetine karşı duruyordu.[25] Yahya Kemal, bu türden imar faaliyetine karşı olduğunu, 9 Şubat 1921'de *Pâyitaht* gazetesindeki "Kör Kazma" adlı yazısında daha bir cesurca yazmaktadır. Bu yazı da *Aziz İstanbul* eserinde yayımlandı. Burada şöyle yazıyor, "*... Şimdiye kadar Cemil (Topuzlu) Paşa mütemeddinlerimiz bir yol açmak için Mimar Sinan'ın bir eserini kör kazma ile kökünden yıkar bir iş yaptığına zahib olurdu...*"[26] İşte bu düşüncenin kökenleri 1913 tarihli bu yazında gizlidir. O halde bu yazıdaki "*bir sütun üstünde "İstanbullular Cemil (Topuzlu) Paşa'ya minnettardır" ibaresi var.*" ifadesi de bir tür mizahi unsur olarak ele alınmalıdır.

3. Dayanak Noktası: Eğitim bir insan yetiştirme meselesidir. Yazıda sadece binalardan, uçaklardan ve abidelerden söz edilmesi de partinin eğitim reformu zihniyetinin bir eleştirisi olarak görülmelidir. Bir düşünür olarak Yahya Kemal'in Maarif Nezareti'nin kaldırılması ve yeni bir nezaretin bir inkılâpla kurulmasına taraftar olabileceğini düşünmek mümkün görünmemektedir.

4. Dayanak Noktası: Neden başka bir tarihçi değil de Ahmet Refik Altınay? Çünkü o yıllarda Ahmet Refik Altınay, İttihat ve Terakki Partisi'ne yakınlığı ile bilinen bir tarihçidir. Okul için yazdığı tarih ders kitapları dönemin hükümeti tarafından kabul edilmişti. Ahmet Refik (Altınay), Yahya Kemal'in Büyük Ada'da komşusu idi ve bu sıradaki sohbetlerden Yahya Kemal'in, onun görüşlerini öğrendiği düşünülebilir.[27] 2179 yılında da olanları meşrulaştıran bir Ahmet Refik'in soyundan, onun gibi, onun torunu bir tarihçi olacaktır.

Yahya Kemal'in bu yazıyı Ziya Gökalp ile aşağıdaki sohbetinden önce mi yoksa sonra mı, yazdığını bilmiyorum. Yahya Kemal hatıralarında 1912'de İstanbul'a geldiğinde Paris'ten arkadaşı Dr. Nâzım Bey'in; onu, Ziya Gökalp ile tanıştırdığını yazar. Bir sohbette Ziya Gökalp'ın kendisine;

"Harâbîsin harâbâti değilsin!

Gözün mâzîdedir âtî değilsin!" dediğinde, Yahya Kemal de irticalen şöyle bir karşılık vermiştir;

"Ne harâbî ne harâbâtîyim,
Kökü mâzîde olan âtiyim".[28]

Belki de bu yazıyla bu türden bir geleceği hicvetmektedir.

Yahya Kemal'in 1913 sonrası *Türk Yurdu*, Türk Ocakları ve Millî Mücadele ile ilişkilerine ve Cumhuriyet dönemindeki görevlerine kısaca bakmakta yarar vardır. Yusuf Akçura, *Türk Yurdu*'nda yayımlanan R.

15 Şubat 1330 (M. 28 Şubat 1915) tarihli açık mektubunda Yahya Kemal'e kendi nazariyelerinin (özellikle havza edebiyatı ve Nev-Yunânîlik) edebî, estetik ve sosyal temel yönlerini "*Türk Yurdu*" dergisinin sahifelerinde bildirmesi ve anlatması rica edilmektedir.[29] Aralık 1915'ten sonra Türk Ocağı'nda Yahya Kemal de din, medeniyet ve edebiyat tarihlerine ve içtimaiyata dair serbest dersler veren Kadro (Ağaoğlu Âhmed, Gökalp Ziya, Köprülüzâde Mehmed Fuad vd.) içinde yer aldı. Ziya Gökalp, fikir ayrılıklarına rağmen Yahya Kemal'in Dârülfünûna Medeniyet Tarihi ve Batı Edebiyat Tarihi derslerini vermek üzere tayin edilmesini sağladı.

Yahya Kemal, Darülfünundaki arkadaşı Ali Kemal ve Rıza Tevfik'ten farklı olarak *Tevhid-i Efkâr'da* Millî Mücadele'yi destekleyici yazılar yazdı. Yahya Kemal'e göre " *Ali Kemal'in gerçekle ilgisiz ve ters karakteri onun mütareke yıllarında Millî Mücadele'nin manasını küçümsemeye, soyut hak ve adalet avukatlığı yüzünden çiğnenmiş gerçek haklara karşı kör olmaya götürdü.*"[30] 1921'den sonra Yahya Kemal, Millî Mücadele'yi destekleyen, ama Ziya Gökalp'in fikirlerine karşı dönemin aydınlarının çıkardığı *Dergâh* mecmuasının edebiyat cephesinde yer alıyordu.[31] Yunan taarruz harekâtı başladığı sıralarda bir süre Bulgaristan'a seyahate çıktı. Bu yolculuğun sebeplerinden biri de *İleri* gazetesinde Damat Ferit Paşa'nın Ertuğrul Yatı ile Kuva-yı İnzibatiye'yi teftiş gezisine yönelik müstear bir adla yayımladığı hicviye yazısı idi. 20 Nisan 1922 tarihli *Dergâh* mecmuasında Hamdullah Suphi Tanrıöver için ise şunları yazıyordu: "*Hayatta bir meş'ale olan Hamdullah Suphi'nin -zevk îtibârıyla- çok güzel olan fikirleri lisâna dâir mülâhazalarıma bir ışık gibi vurdu.*"[32] 11 Eylül 1922'de Dârülfünûn'da Cenap Şahabeddin'in yerine Türk Edebiyatı Tarihi müderrisliğine naklen tayin edildi. 1922'de Ziya Gökalp *Küçük Mecmua'da* yazdığı bir yazıda dehanın iki kaynağının halk ve milletlerarası dahiler olduğunu, bu iki çeşmenin mucizeli suyundan içenlerin ayrı bir sanat hayatına aday olduklarını, Yahya Kemal ve Yakup Kadri'nin bu iki çeşme etrafında dolaştıklarından en güzel yazıları yazan sanatçılar olduğunu yazıyordu.[33] Kasım 1922'de Lozan görüşmelerine giden heyet için de müşavir delege olarak yer aldı. TBMM'de Urfa, Yozgat, Tekirdağ ve İstanbul milletvekili olarak görev yaptı. 1923'te Atatürk'le yurt gezilerine katıldı. Kasım 1924'te Ankara Türk Ocağı'nda, 12 Ekim'de vefat eden Anatole France hakkında bir konferans verdi. 1924'te Ziya Gökalp'in vefatı üzerine *Türk Yurdu*'nun özel sayısında *(c. 1, no:3)* şahsi hatıralarını paylaştığı bir yazı yazdı. Yahya Kemal, bir hariciyeci olarak hizmet verdiği Cumhuriyet Türkiyesi'nde Varşova, Madrid ve Lizbon'da ortaelçi, Pakistan'da büyükelçi olarak çalıştı.

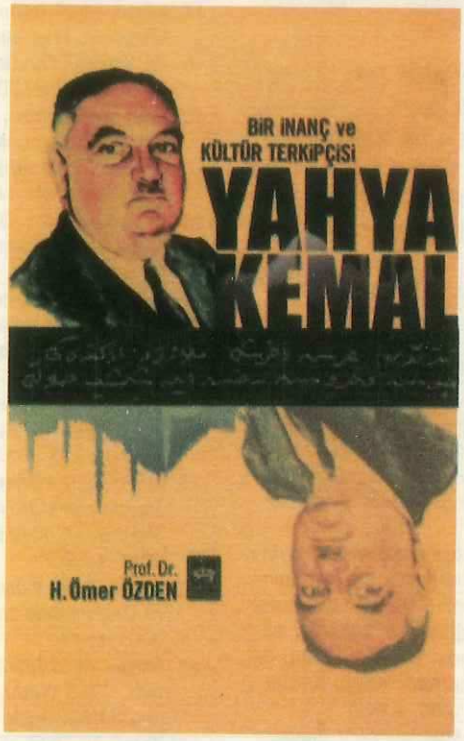

Sonuç

Yukarıda paylaşmaya çalıştığım nedenlerden dolayı, Yahya Kemal'in 1913'te yazdığı bu yazıda, İttihatçıların eğitim reformlarını ince ince eleştirdiği düşüncesindeyim, bu yazının bir tür hiciv yazısı olarak okunması gerektiğini önermekteyim. Yazar ve düşünürlerin yazılarını okurken, onların içinde yaşadığı siyasal ve sosyal ortam dikkate alınmalıdır. Dönemin koşullarını anlamadan, aceleye getirilen yorumlarla, eğitim ve kalkınma arasındaki girift ilişkileri çok basitleştirip, bunları da Yahya Kemal'in kişisel görüşleri olarak yansıtmak doğru bir tavır değildir. Diğer yandan 1913'ten beri bu yazıyı bir tür methiye olarak algılayan ve etkilenen gençlerin, maarif alanında inkılapçılığı da hızlandırdığını kabul ediyorum. Zaten Yahya Kemal de o ince zekâsıyla böyle bir ikircikli durumu gerçekten arzulamış olabilir. Son söz, elbette Yahya Kemal'in hayatı ve eserleri konusunda uzman olan kişilere aittir. Yahya Kemal'in adı geçen yazısını Türk eğitim düşüncesi tarihi için- de konumlandırma arzusu, bu yazıyı kaleme almama yol açmıştır.

Yahya Kemal'in ömrünün sonuna doğru kabul ettiği görüşlerden biri de şudur; "Ecnebi memleketler bizim için bir mekteptir. Vatan ise hayattır. Vatana döndüğümüz zaman öğrendiklerimizin bir kısmını unutmalıyız. Ancak bizim hayatımız ve bizim vatanımız için kabili tatbik olanları almalıyız. Ecnebi ekollerden birine tamamen intisap etmek doğru değildir."[34]

Yahya Kemal'in düşüncesine göre "*Bizim kendimize mahsus kendi ihtiyaçlarımıza cevap verecek millî bir pedagojiye ihtiyacımız var. Başka bir milletin mesela İsveçlilerin pedagojisini olduğu gibi alamayız, çünkü Türk milleti, İsveç milleti değildir; bizim düzeltilmesi gereken kusurlarımız başkadır*".[35] Joel Spring'in de vurguladığı gibi 19. yüzyılda pek çok imparatorluk

ve ulus devlet ilerleme yarışında geri kalmamak için pedagoji alanında birbirlerindeki gelişmeleri yakından takip etmiş ve aşağı yukarı aynı zamanlarda eğitim reformlarını yaptığını hatırlamakta yarar vardır[36]. Yahya Kemal'in bu sözünden hareketle kusur ve meziyetlerin belirlendiği meziyetlerin sürdürüldüğü, kusurları giderici pedagojik fikirler geliştirme önem kazanmaktadır. Galiba Yahya Kemal'e göre kusurlarımızdan biri de "kökü mâzîde olan âti" olamamak. Diğer bir değişle inkılapçılık hastalığıdır.

1880'li yıllardan beri Jules Verne ve H. G. Wells'lerin bilim kurgu romanlarını okuyup da geleceğe ilişkin uzun vadeli planları olmayan, ileri teknoloji gerektiren araçları üretememiş ve günü kurtarmakla meşgul olmuş dedelerimize, yaşadıkları gaileli dönemlerden ve vatan coğrafyasından dolayı hak vermemek elde değil.

Yahya Kemal, hece ölçüsü ile yazdığı tek şiir olan "OK" şirini Talim ve Terbiye Üstadı İhsan (Sungu'ya) ithaf etmektedir. Acaba neden? İşte bir başka araştırma sorusu daha. Bu ve diğer soruların cevaplarını aramak için gösterilen çaba ile eğitim tarihimiz her geçen gün biraz daha fazla aydınlanacaktır.

---

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, bahriata@gazi.edu.tr

1 Yahya Kemal, "Çamlar Altında Musâhabe" *Peyam-ı Edebi,* nu: 5, 5 Teşrin-i evvel 1329 (18 Ekim 1913). Bu yazı, vefatından 6 yıl sonra Yahya Kemal Enstitüsü ve İstanbul Fetih Cemiyeti tarafından yayımlanan *Aziz İstanbul* (1964) adlı esere "*Çamlar Altında Musâhabe-II*" adıyla (s.99-105) konulmuştur. Bu yazılar, Yahya Kemal'in Nev-Yunânîlik dönemine ait yazılar olarak kabul edilir.

2 1914'te *Peyam-ı Edebi*'de yazdığı başka bir yazı da tarihi konuları hipotetik düşünmeye göre ele almanın güzel bir örneğidir. Öyle ki "*Kolombo (Kristof Kolomb) adında adalarda Türk Darülfünûnundan yetişmiş bir kâşif olarak denizlerin öte tarafında bir âlem buldu. O kıtaya İslam İli dediler*" diye yazar. (bk., Yahya Kemal, *Aziz İstanbul,* MEB Yay, İstanbul,1989, s. 96.)

3 Sait Başer, *Yahya Kemal'de Türk Müslümanlığı,* Seyran Kitap, İstanbul, 1998, s. 100.

4 Nihad Sâmi Banarlı, *İman ve Yaşama Üslûbu,2. baskı,* İstanbul, 2008, s. 399-405. Bu yazı ilk olarak *Meydan Mecmuası'nda* (1.9.1970) yayımlanmıştır.

5 Kamil Uğurlu, "Yahya Kemal'de *Şamar Oğlanı*", 1998, http://nazikhoca.com/samar-oglani/54-samar-oglani/94-samar-oglani.html, 9.01.2012 tarihinde girilmiştir.

6 Ali Çolak, *Hülyalı Zamanlar, Zaman Gazetesi,* 17 Haziran 2006, http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=294514 09.01.2012 tarihinde girilmiştir.

7 Sait Başer, *age.,* s. 100.

8 Nihad Sâmi Banarlı, *age.,* 187-190.

9 Beşir Ayvazoğlu, *Yahya Kemal Ansiklopedik Biyografi,* Korpus Yayıncılık, İstanbul, 2007.

10 2179 yılından 260 yılı çıkarırsak, ilginç bir şekilde "1919" rakamını buluruz. Bu yazının kurgusuna göre eski Maarif Nezareti'nin yıkılması ve yenisinin kurulması "1919" olarak ifade edilmiş. Tarihi gerçekliğe baktığımızda yeni Türkiye Devleti'nin Maarif Vekâleti, Ankara'da özverili 3-4 kişiyle 4 Mayıs 1920'de kuruldu. Maarif Vekili Rıza Nur'un sicil numarası 1'dir. Mülga Maârif Nezâreti varlığını, 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasına kadar sürdürdü.

11 H.G. Wells de *Zaman Makinası* adlı bilim kurgu romanını yazdığında 29 yaşındaydı.

12 Nevzat Kösoğlu, "Bir Fikir Adamı Olarak Yahya Kemal", *Yahya Kemal Beyatlı,* Yay. Haz. Osman Oktay, Türk Ocakları Genel Merkezi Yay., Ankara, 2008, s. 58.

13 Meral Tozluyurt, *Yahya Kemal Beyatlı'nın Siyasi Portresi,* G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 31.

14 Âlim Kahraman, *Yahya Kemal Beyatlı,* Şûle Yayınları, İstanbul, 1998, s. 89.

15 Rıdvan Akın, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Devri ve Türkçülük Hareketi,* Der Yayınları, İstanbul, 2002, s. 199.

16 Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu, *Hayatım,* Yay. Hz. Ali Y. Baltacıoğlu, Dünya Yayınları, İstanbul, s.159-160 ve s.178.

17 Nihad Sâmi Banarlı, *Yahya Kemal'in Hâtıraları,* Baha Matbaası, İstanbul, 1960, s. 75-76.

18 Ali Kemal, *Ömrüm,* hzl. M. Kayahan Özgül, Ankara: Hece Yayınları, 2004: 205.

19 Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi,* Ülken Yayınları, İstanbul, 1992, s. 342. Dr. Nâzım Bey de 1926'da Atatürk'e karşı düzenlenen İzmir suikastı girişiminden dolayı Ankara'da idam edildi.

20 M. Şemseddin Günaltay, *Zulmetten Nura,* Yay. Hz. Musa Alak, Furkan Basın Yayın, İstanbul,1996, s. 243.

21 M. Emin Erişirgil, *Bir Fikir Adamının Romanı: Ziya Gökalp,* İnkılap Kitapevi, İstanbul,1951: 68-69. Demolins'in ve Prens Sabahattin'in görüşleri için bk. Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma,* 12. baskı, Yapı Kredi Yayınları, 2008, s. 397-398.

22 Bu eserlerin isimleri için bk. Osman Kafadar, *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma,* Vadi Yayınları, Ankara, 1997, s. 202-203.

23 Metin Atuf Kansu-K. Işık Kansu, *Cumhuriyet Eğitim Devriminin Mülkiyeli Mimarı Nafi Atuf Kansu 1890-1949 Yaşamı ve Yazıları,* Mülkiyeliler Birliği Yayını, Ankara, 2011, s.26.

24 Kemal Pek, *Yahya Kemal Beyatlı Yaşamı ve Yapıtlarını Okuma Kılavuzu,* Tarih ve Özne Yayınları, İstanbul, 2001, s. 41.

25 Mimar Kemaleddin, "Eski İstanbul ve İmar-ı Belde Belası", *Türk Yurdu,* C:3, nu. 12, s.381-384. Bir diğer yazısı "İmâr-ı Belde Fikrinin Yanlış Tatbîkinden Mütevellid Tahrîbât", *Türk Yurdu,* C:4, nu. 3, 1329, s. 490-495.

26 Yahya Kemal, *Aziz İstanbul,* MEB Yayınları, İstanbul,1989, s. 154.

27 Âlim Kahraman, *age.* s. 90

28 Yahya Kemal, Şahsî Hatıralar, *Türk Yurdu,* Kanunuevvel 1340 (Aralık 1924), sayı: 164-3, s. 101.

29 A.Y. Mektuplar, *Türk Yurdu,* sayı:78, s.71. Ayrıca bkz. Peyami Safa, *Türk İnkılâbına Bakışlar,* Ötüken Neşriyat AŞ., İstanbul, 1990, s. 83.

30 Hilmi Ziya Ülken, *age.,* s. 341.

31 Hilmi Ziya Ülken, *age.,* s. 376.

32 Fethi Tevetoğlu, *Hamdullah Suphi Tanrıöver,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986, s. 122.

33 Hilmi Ziya Ülken, *age.,* s. 359.

34 Adile Ayda, *Böyle İdiler Yaşarken,* Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1984.

35 Sait Başer, *age.,* s. 97.

36 Joel Spring, *The Pedagogies of Globalization: The Rise of Educational Security State,* Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2006, s. 7.